

Inklyuziv ta'limni amalga oshirish samaradorligi: madaniy**xilma-xil sinflardagi qiyinchiliklar va imkoniyatlar****Pardayeva Sevinch**

Navoiy Innovatsiyalar Universiteti Boshlang'ich

ta'lim yo'nalishi 2-kurs talabasi

Annotatsiya: Inklyuziv ta'lim barcha o'quvchilar, jumladan, maxsus ehtiyojlari bo'lganlar yoki turli madaniy muhitdan kelganlar uchun teng ta'lim olish imkoniyatlarini ta'minlash uchun global miqyosda asosiy e'tiborga aylangan. Ushbu tadqiqotning maqsadi madaniy xilma-xil sinflarda inklyuziv ta'limni amalga oshirish samaradorligini baholash, duch kelinayotgan qiyinchiliklarni aniqlash va mavjud imkoniyatlarni o'rganishdir. Tadqiqot metodlari sifatida adabiyotlarni ko'rib chiqish va holat tahlili ishlatildi, bu orqali inklyuziv ta'limni tatbiq etish va uning o'quvchilarning ta'lim sifati hamda ijtimoiy rivojlanishiga ta'siri o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, inklyuziv ta'lim o'quv sifatini yaxshilaydi, o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalari va empatiyasini rivojlantiradi. Biroq, o'qituvchilarning tushunchi va malakasining yetishmasligi, resurslarning cheklanganligi hamda ijtimoiy-madaniy to'siqlar kabi muhim qiyinchiliklar mavjudligi aniqlandi. Tadqiqot natijalari qo'llab-quvvatlovchi siyosatlar, ta'lim texnologiyalariga investitsiya va hukumat, ta'lim muassasalari hamda jamoalar o'rtasidagi hamkorlikning muhimligini ta'kidlaydi. Ushbu chora- tadbirlar bilan inklyuziv ta'lim samarali amalga oshirilishi, barcha o'quvchilar uchun keng qamrovli foydalar yaratishi va adolatli, inklyuziv jamiyat barpo etilishiga yordam berishi mumkin.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim samaradorligi, qiyinchiliklar, imkoniyatlar, madaniy xilma-xil sinflar.

Kirish

Inklyuziv ta'lim – bu xilma-xillikni asosiy poydevor sifatida qabul qiluvchi ta'lim paradigmasidir. Ta'lim sohasining rivojlanayotgan davrida farqliliklarni tan olish tobora muhimlashmoqda va inklyuziya barcha o'quvchilarning, ularning qaysi fondan kelishidan, qobiliyatidan yoki maxsus ehtiyojlaridan qat'iy nazar, to'la va teng ishtirokini ta'minlovchi tizimni tashkil etadi. Inklyuziv ta'limdagi xilma-xillik o'quvchilarning maxsus ta'lim ehtiyojlaridan tortib madaniy, etnik va o'quv qobiliyatlarigacha bo'lgan bir qator omillarni o'z ichiga oladi. Inklyuziv ta'lim muhitida har bir o'quvchi qadrlanadi va o'z potensialiga ko'ra o'rganish va rivojlanish uchun teng imkoniyatlar bilan ta'minlanadi. Inklyuziv ta'lim o'quvchilarning individual ehtiyojlarini qondirish uchun mos yordam va xizmatlarni taqdim etishni muhim deb biladi, bu o'quv dasturlarini moslashtirish, turli o'qitish usullarini qo'llash yoki yordamchi texnologiyalardan foydalanishni o'z ichiga oladi. Inklyuziv ta'lim, shuningdek, barcha o'quvchilarni qabul qiluvchi va qadrllovchi maktab muhitini yaratishni rag'batlantiradi. Bunda o'qituvchilar, ota-onalar va o'quvchilarning faolligi talab qilinadi. Shunday qilib, inklyuziv ta'lim faqatgina maxsus ehtiyojli o'quvchilarni oddiy sinflarga jismoniy integratsiya qilish emas, balki farqliliklarni hurmat qiluvchi inklyuziya madaniyatini yaratishdir. Madaniy xilma-xil sinflar esa ta'lim beruvchilardan holistik va moslashuvchan yondashuvni talab qiladi. Har bir o'quvchi o'zining madaniy tarixi va tajribasini olib keladi, bu esa o'quv materiallarini tushunish va unga munosabat bildirishga ta'sir qiladi. Shu sababli, o'qituvchilar o'zaro madaniy kompetensiyaga ega bo'lishi va o'quvchilarning individual ehtiyojlariga mos ta'lim usullarini qo'llash qobiliyatiga ega bo'lishlari zarur. Bu nafaqat o'quv samaradorligini ta'minlash, balki har bir farqni hurmat qiluvchi inklyuziv muhit yaratish uchun muhimdir.

O'zbekistonda inklyuziv ta'lim qonunlar va davlat siyosatlari orqali rivojlantirilmoqda, xususan 2020-yil 13-oktabrdagi Prezident qarori bilan tasdiqlangan 2020–2025-yillarda umumiy o'rta ta'lim tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi doirasida. Biroq, madaniy xilma-xil sinflarda inklyuziv ta'limni amalga oshirishda sezilarli qiyinchiliklar mavjud bo'lib, bu holat o'qituvchilardan samarali pedagogik va boshqaruv ko'nikmalarini talab

qiladi. O'qituvchilar o'quv jarayonida barcha o'quvchilarni faol jalb qilishlari va mos o'quv dasturlarini ishlab chiqishlari zarur. O'zbekistonda inklyuziv ta'lim bo'yicha o'qituvchilarning malaka oshirish imkoniyatlari yetishmasligi jiddiy muammo hisoblanadi. Ko'plab o'qituvchilar inklyuziv va madaniy xilma-xil sinflarni boshqarishga tayyor emaslar. Resurslar, jumladan inklyuziv o'quv materiallari va qo'llab-quvvatlovchi inshootlar yetishmovchiligi ham muammoni kuchaytiradi.

Tadqiqot usullari

Ushbu tadqiqot sifatli metodologiya asosida, adabiyotlarni ko'rib chiqish yondashuvi bilan olib borildi. Maqsad madaniy xilma-xil sinflarda inklyuziv ta'limning samaradorligini baholash edi. Adabiyotlarni ko'rib chiqishda ilmiy jurnallar, kitoblar, tadqiqot hisobotlari va mavzuga oid boshqa nashrlar tahlil qilindi. Asosiy diqqat “inklyuziv ta'lim”, “madaniy xilma-xil sinflar”, “inklyuziv ta'lim usullari” va “inklyuziv ta'limdagi qiyinchiliklar” kabi kalit so'zlar bo'ldi. Google Scholar, PubMed, JSTOR kabi akademik bazalardan sifatli va mavzuga mos manbalar tanlandi.

Topilgan manbalar mazmuni tahlil qilinib, inklyuziv ta'limning turli yondashuvlari, ta'lim sifatiga va o'quvchilarning ijtimoiy rivojlanishiga ta'siri o'rganildi. Shuningdek, o'qituvchilarning tayyorgarligi va resurs yetishmovchiligi kabi qiyinchiliklar, shuningdek texnologiyadan foydalanish kabi imkoniyatlar ham ko'rib chiqildi. Bu yondashuv tadqiqotga turli nuqtai nazarlarni birlashtirishga va mavzuni keng qamrovda yoritishga yordam berdi. Tadqiqot natijalari ta'lim sohasi vakillari, siyosatchilar va tadqiqotchilar uchun amaliy tavsiyalar beradi. Natijalar va muhokama

Ta'lim sifatini yaxshilash

Inklyuziv ta'lim o'quv sifatini yaxshilashda samarali ekanligi ko'rsatildi. Turli madaniy va qobiliyatli o'quvchilar bilan ishlash o'qituvchilarning pedagogik mahoratini oshiradi, o'quvchilarning bir-biridan o'rganishi va ijtimoiy

ko'nikmalarining rivojlanishiga yordam beradi. Shuningdek, o'quvchilarning motivatsiyasi va o'zini oqlash hissi oshadi, bu ta'lim jarayonining muvaffaqiyatli bo'lishiga sabab bo'ladi.

Qiyinchiliklar

Madaniy xilma-xil sinflarda inklyuziv ta'limni amalga oshirishda asosiy qiyinchiliklar sifatida o'qituvchilarning tayyorgarlik darajasi yetarli emasligi, resurslar va maxsus yordam vositalarining kamligi, shuningdek, ota-onalar va jamiyatning inklyuziv ta'limga nisbatan kamroq qo'llab-quvvatlashi ko'rsatildi. Madaniy tafovutlar o'quvchilarning o'zaro aloqalarida tushunmovchiliklarga olib kelishi mumkin, bu esa o'qituvchilar uchun sinf boshqaruvini murakkablashtiradi. Imkoniyatlar va Texnologiyaning roli.

Texnologiyaning integratsiyasi inklyuziv ta'limni qo'llab-quvvatlashda muhim imkoniyatlarni taqdim etadi. O'qituvchilar uchun mo'ljallangan raqamli platformalar, maxsus dasturlar va yordamchi texnologiyalar turli ehtiyojlarga ega o'quvchilarni samarali qo'llab-quvvatlash imkonini beradi. Masalan, ovozli o'qish dasturlari, vizual yordamchi vositalar yoki interaktiv o'quv ilovalari nogironligi bo'lgan yoki boshqa o'quv qiyinchiliklariga duch kelgan o'quvchilarga moslashtirilgan ta'lim olish imkonini beradi.

O'zbekistonda ham, ayniqsa qishloq hududlarida, internet va zamonaviy texnologiyalarga to'liq kirish imkoniyati cheklangan bo'lsa-da, davlat tomonidan maktablarni raqamlashtirish va zamonaviy axborot- kommunikatsiya texnologiyalari bilan ta'minlash bo'yicha sezilarli sa'y-harakatlar amalga oshirilmoqda. Shuningdek, ta'limda foydalanilayotgan “Online Maktab” kabi platformalar orqali turli ijtimoiy guruhdan bo'lgan bolalar uchun o'quv materiallariga teng kirish imkoniyati yaratilmoqda.

Davlat siyosati va institutsional qo'llab-quvvatlash

O'zbekiston hukumati tomonidan 2020–2025-yillarga mo'ljallangan inklyuziv ta'lim konsepsiyasi asosida maktablarda inklyuziv ta'lim muhitini yaratish va rivojlantirish bo'yicha normativ-huquqiy asos mustahkamlanmoqda. Bu jarayonda Oliy va o'rta maxsus

ta'lim vazirligi, Xalq ta'limi vazirligi, Nogironlar jamiyati va boshqa nodavlat tashkilotlar o'zaro hamkorlikda faoliyat olib bormoqda.

Shuningdek, o'qituvchilarni inklyuziv ta'lim metodikasi bo'yicha qayta tayyorlash va malakasini oshirish kurslari tashkil etilmoqda. Bu esa o'qituvchilarning madaniy xilma-xillikka asoslangan ta'lim strategiyalarini ishlab chiqish va qo'llash salohiyatini oshiradi.

Xulosa

Madaniy xilma-xil sinflarda inklyuziv ta'limni amalga oshirish O'zbekistonda katta imkoniyatlar bilan birga sezilarli qiyinchiliklarni ham taqdim etadi.

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, inklyuziv ta'lim o'quvchilarning o'zaro hurmat va hamkorlik muhitida rivojlanishini ta'minlab, ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Biroq, bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun quyidagilar zarur:

O'qituvchilarning inklyuziv ta'lim metodikasi bo'yicha malakasini oshirish.

Maxsus yordamchi texnologiyalar va o'quv materiallari bilan ta'minot darajasini yaxshilash.

Madaniyatlararo muloqot va tushunishni kuchaytirish bo'yicha sinf ichidagi faoliyatlarni rivojlantirish.

Davlat siyosati va moliyaviy qo'llab-quvvatlovni kuchaytirish.

Ushbu omillar uyg'unlashgan holda amalga oshirilsa, O'zbekiston ta'lim tizimi inklyuziv, adolatli va sifatli bo'lishi mumkin. Tadqiqot natijalari, shuningdek, boshqa rivojlanayotgan mamlakatlar uchun ham foydali tajriba va strategiyalarni shakllantirishda xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-apreldagi PQ-4661- son qarori “Nogironligi bo'lgan shaxslarni qo'llab-quvvatlash tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”.
2. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. (2020). 2020–2025 yillarda inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi. Toshkent: XTV.
3. Slee, R. (2011). The Irregular School: Exclusion, schooling and inclusive education. London: Routledge.
4. O'zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi. (2023). Maktablarni raqamlashtirish va AKT infratuzilmasini rivojlantirish dasturi. Toshkent